

Η πρόσληψη του δραματικού στοιχείου του αρχαίου θεάτρου από την Θεία Λειτουργία

Πολιτισμός / Θέατρο / Θεία Λατρεία

Ηλίας Βασιλειάδης, Θεολόγος, MSC Δογματικής

Ήδη από τους καιρούς της Παλαιάς Διαθήκης λαμβάνουμε ιστορικές πληροφορίες για τον οικουμενικό διάλογο των διαφόρων πολιτισμών και για την βαθειά αλληλεπίδρασή τους. Οι Ιουδαίοι της εποχής αυτής είχαν την ευκαιρία να έρθουν σε άμεση επαφή με την ελληνική σκέψη και τον ελληνικό πολιτισμό διαμέσου των ελληνικών αποικιών της Μικράς Ασίας και της Μέσης Ανατολής, της Αλεξανδρινής εκστρατείας, των εμπορικών συναλλαγών και πολλών Ελλήνων, που ζούσαν μαζί με τους Ιουδαίους.

Κατά την Καινή Διαθήκη με την πραγμάτωση του γεγονότος-μυστηρίου της Ενανθρωπήσεως του Κυρίου άρχισε να θεμελιώνεται σταδιακά μέσα στην ιουδαϊκή μήτρα μια νέα πίστη, αυτή του Χριστού. Μέσα σ' αυτό το περιβάλλον αυτή η νέα θρησκεία, ο Χριστιανισμός, είχε την ευκαιρία να επηρεαστεί άμεσα από το ελληνικό πνεύμα.

Το ελληνικό πνεύμα αντιλαμβανόμενο τις προκύψασες ανάγκες της νέας πίστης

παρέδωσε όλη την εργαλειοθήκη του σ' εκείνη. Ο Χριστιανισμός βρίσκει μέσα στο πρώτο μια έτοιμη βάση ανάπτυξης. Το πρώτο παρέδωσε στον δεύτερο την τεχνική αποτύπωση της φιλοσοφικής γλώσσας για την γραπτή καταγραφή του χριστιανικού βιώματος, την <<ειδωλολατρική ναοδομία>> όπου θα φιλοξενούνταν αυτές οι πρώιμες λατρευτικές συνάξεις, τα <<καλλιτεχνικά πρότυπα>> με τα οποία θα οικοδομηθεί η λατρευτική και λειτουργική πράξη κτλ. Έτσι δημιουργήθηκε ο Ελληνιστικός Χριστιανισμός, που κατέστη μια οικουμενική θρησκεία και είναι ανοικτή προς όλους τους ανθρώπους.

Βάσει των ανωτέρω στην παρούσα εργασία θα προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε πως οι Πατέρες της Εκκλησίας προσέλαβαν το δραματικό στοιχείο και το ενσωμάτωσαν μέσα στην Θεία Λειτουργία.

Οι Πατέρες γνώριζαν σε θεωρητικό επίπεδο τις δραματικές τεχνικές και την θεατρική ορολογία. Παρά την αυστηρά κριτική και πολεμική που άσκησαν έναντι αυτών των θεαμάτων θέλησαν να παντρέψουν το παλαιό με το νέο για να μπορέσει να γίνει η ομαλή μετάβαση στο νέο θρησκευτικό περιβάλλον, που εισάγει για πρώτη φορά την έννοια της εσχατολογικής πραγμάτωσης. Από την άλλη η γενικότερη φιλοσοφία της ορθόδοξης λατρευτικής πράξης εμπεριέχει ένα υψηλό δραματικό τόνο στην απέλπιδα προσπάθεια του πεπτωκότος ανθρώπου να ξεφύγει από τα φθαρτά και πεπερασμένα του όρια και να αναχθεί πίσω στην χαμένη ουράνια πατρίδα του, τον Νέο Παράδεισο, οδήγησε τους Πατέρες να οικοδομήσουν την Θεία Λειτουργία δραματουργικά ως αρχαία τραγωδία με χριστιανικό κάλυμμα.

Η αλληλεπίδραση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού με τον Χριστιανισμό

Η συνάντηση και η αλληλεπίδραση ανάμεσα στον Χριστιανισμό και τον Ελληνισμό αποτελεί ένα σύνθετο, θεμελιώδες και πολυδιάστατο ζήτημα. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η απομάκρυνση του ενός στοιχείου από το άλλο θα οδηγούσε σε μια πρωτόγνωρη αλλοίωση του περιεχομένου των δυο στοιχείων. Το πρώτο σημείο αυτής της συνάντησης Χριστιανισμού-Ελληνισμού σε μια κοινή πορεία δημιουργικής ανάπτυξης απαντάται ήδη από την β' χιλιετία π. Χ. . Αυτή η σύνδεση και η συνάντηση των δύο διαφορετικών πολιτιστικών αντιλήψεων προέκυψε με την ίδρυση ελληνικών αποικιών στο χώρο της Μέσης Ανατολής και την συμμετοχή πολλών Ελλήνων ως μισθοφόρων στο στρατό του Δαβίδ και του Σολομώντος. Η καμπή στην σχέση αυτή ήρθε κατά τον δ' π. Χ. αιώνα με τις εκστρατείες του Μεγάλου Αλεξάνδρου, όπου ο Ελληνισμός ως πολιτισμός, γλώσσα, τρόπος σκέψης, ηθών και εθίμων διαδόθηκε και θεμελιώθηκε στον χώρο της Μέσης Ανατολής. Η ελληνιστική επίδραση στον χώρο αυτό ήταν εθελοντική και προέκυψε ως μια ευρύτερη εσωτερική ανάγκη του ιουδαϊκού περιβάλλοντος να εξελληνιστεί. Ενώ ο δ' αιώνας π. Χ. Απετέλεσε το τελικό στάδιο αυτής της ένωσης, όπου θεωρήθηκε ότι το ελληνικό υπόβαθρο θα υπάρξει ένα ισχυρό εργαλείο της Θείας Οικονομίας. Κατά την περίοδο αυτή ωριμάζει και τελειοποιείτε η συνάρτηση αυτών των δύο στοιχείων (Ιουδαϊσμού -Ελληνισμού) με την υιοθέτηση από τον πρώτο την γλώσσα, την σκέψη, τις συνήθειες καθώς και τις πολιτικές και κοινωνικές ιδέες του δευτέρου. Ο Ελληνισμός αποκτά μια πιο οικουμενική διάσταση, και έτσι προέκυψε ο Ελληνιστικός Ιουδαϊσμός.

Από τους πρώτους Πατέρες της Εκκλησίας θεωρήθηκε ως το μέγιστο δώρο της θείας πρόνοιας ο Ελληνιστικός Ιουδαϊσμός, γιατί μ' αυτόν τον τρόπο υπήρξε η σύνδεση αυτών των δύο κόσμων. Γιατί η πρώιμη αυτή ανάδειξη του Χριστιανισμού μέσα στο ελληνοεβραϊκό περιβάλλον⁹, που αναπτύχθηκε μέσα στην Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Βάσει των ανωτέρων θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η μετάβαση από τον Ελληνιστικό Ιουδαϊσμό προς τον Ελληνιστικό Χριστιανισμό ήταν φυσική και αναπόφευκτη. Έτσι με την εμφάνιση του Χριστιανισμού κατά την περίοδο της Καινής Διαθήκης και της πρωτοχριστιανικής περιόδου αυτή η νέα θρησκεία και ο ελληνικός πολιτισμός θα διαμορφώσουν σταδιακά μια νέα θρησκευτική κοσμοθεωρία. Η περίοδος αυτής της διαμόρφωσης θα καλύψουν χρονολογικά τους πρώτους στ' αιώνες. Αυτός ο πρώτος Χριστιανισμός των έξι πρώτων αιώνων καθίστατο ελληνοφανής και ελληνόφωνος¹⁰. Κρίνεται αναγκαίο για την πληρέστερη κατανόηση της αλληλεπίδρασης αυτών των δύο στοιχείων να καταγράψουμε ορισμένα στοιχεία αυτής της πρώιμου περιόδου, αρχίζοντας από την εποχή της Καινής Διαθήκης:

Ο Απόστολος Παύλος ήταν βαθύς γνώστης του ελληνικού πολιτισμού αφού γεννήθηκε σε μια ελληνιστική πόλη που αποτέλεσε ισχυρό κέντρο της Στωϊκής Φιλοσοφίας. Γι' αυτό βασικός στόχος του ήταν οι μορφωμένοι Ιουδαίοι, που ζούσαν σε ελληνικά ή ελληνιστικά κέντρα. Έτσι στην ιεραποστολική του δράση φρόντιζε να ταξιδεύει σ' αυτές τις πόλεις και να διδάσκει στις Συναγωγές Τους.

Το τέταρτο Ευαγγέλιο, αυτό του Ιωάννου υπάρχουν άμεσες μαρτυρίες για την συσχέτιση της Χριστιανικής πίστης με τον ελληνικό πολιτισμό. Καθώς ανιχνεύονται και έμμεσες πηγές σύνδεσης, όπως η χρήση διάφορων ελληνικών φιλοσοφικών και θεολογικών όρων, τους οποίους είχε δανειστεί από την Πλατωνική και Στωϊκή σκέψη.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα στο Ευαγγέλιο του Ιωάννου, ελληνιστικής επίδρασης, είναι μια δραματική εξιστόρηση περί του Ιησού, η οποία εξελίσσεται ως ένας δραματικός διάλογος και ένα διαλογικό αριστούργημα, το οποίο εμπεριέχει ένα πρόλογο, δυο κεντρικές πράξεις και έναν επίλογο.

Στα κείμενα της Καινής Διαθήκης και κυρίως του Αποστόλου Παύλου εντοπίζονται πλατωνικές, στωϊκές, πυθαγόρειες και του Επίκτητου επιδράσεις.

Η χριστιανική πίστη ως εμπιστοσύνη, πεποίθηση και βεβαιότητα έχει τις καταβολές της στην ελληνιστική ρητορική και στη φιλοσοφική σκέψη. Τα ανωτέρω στοιχεία τα συναντούμε διάσπαρτα μέσα στον κώδικα της Καινής Διαθήκης.

Κατά την αποστολική περίοδο και την εποχή των Απολογητών οι Πατέρες της

Εκκλησίας προέτρεπαν τους πρώτους εκείνους Χριστιανούς να έρθουν σε επαφή με τα κείμενα των κλασικών Ελλήνων συγγραφέων. Κατά τους Πατέρες τα κείμενα αυτά ήταν απαραίτητα για την πνευματική νουθέτηση του πληρώματος της Εκκλησίας αυτής της περιόδου. Ο β' αιώνας, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ο αιώνας της πρόκλησης όπου ο Χριστιανισμός έρχεται σε μια άμεση επαφή με το ελληνικό διανοητικό περιβάλλον. Αυτό άλλωστε γίνονταν αντιληπτό από το γεγονός ότι οι Πατέρες εκείνης της εποχής είχαν μεγαλώσει μέσα σε περιβάλλοντα υψηλού πολιτισμού, είχαν λάβει ευρεία και πλούσια παιδεία, είχαν φοιτήσει σε εθνικά σχολεία και είχαν προσλάβει στο είναι τους την σοφία των προγόνων. Οι πιστοί αυτής της εποχής είχαν ως βάση ότι η πίστη τους δεν ήταν αντίθετη με τις ελληνικές ηθικές και πνευματικές διδασκαλίες. Οι Απολογητές με το ιεραποστολικό τους έργο στόχευαν να κατηχήσουν και να φέρουν στην νέα πίστη τους πολύ μορφωμένους ανθρώπους της εποχής τους. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να υπάρξει μια σύμπλεξη και μια σύνδεση της χριστιανικής πίστης και του ελληνικού λόγου και επιστήμης. Γι' αυτό στα κηρύγματα τους μια πιο εξεζητημένη και πεπαιδευμένη γλώσσα, που ήταν ευκόλως κατανοητή από τους συγχρόνους του.

Με το κλείσιμο της παρούσας αυτής της ενότητας θα πρέπει να τονίσουμε με ιδιαίτερο και εμφατικό τρόπο ότι ο Ελληνισμός σε αυτά τα πρώιμα στάδια του Χριστιανισμού απετέλεσε τα θεμέλια πάνω στα οποία αργότερα θα λάβει την πληρέστερη και ωριμότερη μορφή του. Κύριος παράγοντας αυτής της περιόδου θα είναι η φιλολογική δόμηση και αποτύπωση του χριστιανικού βιώματος, η οποία αργότερα θα λάβει την αρμόζουσα θέση της μέσα στην λειτουργική πράξη και εν γένει στην ορθόδοξη λατρεία.

Περί της Θείας Λειτουργίας

Βάσει του Τυπικού της Ορθόδοξου Εκκλησίας η Θεία Λειτουργία είναι η κορυφαία λατρευτική πράξη της πίστεώς μας, γιατί ενσαρκώνει με τον πλέον ζώντα και κομβικό τρόπο την ζωή εν Χριστώ και την τελείωση της στο πρόσωπο του Κυρίου. Όλο το τυπικό οργανώνεται γύρω από αυτήν και απαρτίζεται από προπαρασκευαστικά μυστήρια και ιερές τελετές, το οποίο καθάρει το πλήρωμα της Εκκλησίας για να μπορέσει να συμμετάσχει όντας πνευματικά έτοιμο. Η Θεία Λειτουργία είναι για τους Χριστιανούς το μυστήριο της Καινής Διαθήκης και το Καινό Πάσχα, όπου ο Χριστιανικός λαός θα ανανεώσει τις σχέσεις Του με τον Επουράνιο Πατέρα και θα είναι ο δρόμος μέσω του οποίου θα περάσουν από τον θάνατο της πτώσης στην ουράνια ζωή και την επιστροφή στον Πατρώο Οίκο.

Στα κείμενα της Καινής Διαθήκης υπάρχει η παράθεση του γεγονότος του Κυρίου όπου προσέφερε στους μαθητές Του τον μυστικό δείπνο. Με τον Μυστικό Δείπνο, λίγο πριν διαδραματιστούν τα γεγονότα του Πάθους και της Λύτρωσης, προσέλαβε το τυπικό του ιουδαϊκού Πάσχα και του προσέδωσε ένα νέο νόημα ζωής, αγάπης, σωτηρίας, προσμονής για την επιστροφή στην Πατρώα Οικία και δια του Σταυρικού Θανάτου η συντριβή του Εγώ και η άνοδος του Εμείς. Στο παρόν δείπνο ο Κύριος προσέφερε με πολύ αγάπη το Μυστήριο των Μυστηρίων αυτό το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Σ' αυτό το άχραντο μυστήριο ο Χριστός παρέδωσε στους Απόστολους το Σώμα Του και Το Αίμα προς βρώση και πόση για το αγιασμό και την σωτηρία της ψυχής. Εκείνοι με την σειρά τους το παρέδωσαν

με ευλάβεια στην Εκκλησία και στον περιούσιο λαό της ως ανάμνηση του Κυρίου άχρι καιρού. Ο Χριστός κατά την διάρκεια του Μυστικού Δείπνου έψαλλε την αρχιερατική προσευχή και εν συνεχεία, όπως όριζε το ιουδαϊκό τυπικό, έψαλε μαζί με τους μαθητές Του τους κατάλληλους ύμνους.

Έχοντας ως βάση η Εκκλησία, το σώμα Ζώντος Χριστού τον Μυστικό Δείπνο (προσευχή-ψαλμοί - διδασκαλία -τέλεση του Μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας και η Θεία Κοινωνία) και το πρακτικό των Ιουδαϊκών Συναγωγών διαμόρφωσε κατά την αποστολική και μεταποστολική εποχή την άγραφη παράδοση της Θείας Λειτουργίας. Οι Απόστολοι παρέδωσαν στην Εκκλησία το τυπικό τελέσεως του μυστηρίου αυτό και τον τρόπο σύναξης σ' αυτό. Ύστερα κάθε τοπική εκκλησία διαμόρφωσε το παραδοτέο τυπικό και το προσάρμοσε κατ' οικονομία στις δικές της λατρευτικές ανάγκες ανάλογα με τα τοπικά στοιχεία και το πολιτιστικό και κοινωνικό υπόβαθρο του κάθε λαού. Έτσι κατά τον δ' αιώνα με την γραπτή και οριστική καταγραφή της παράδοσης αυτής άρχισαν να προκύπτουν οι διάφορες παραλλαγές της Θείας Λειτουργίας. Σε κάθε λειτουργία αποδόθηκε ένα όνομα ανάλογα με τον συγγραφέα, που την συνέθεσε. Όλοι οι τύποι λειτουργιών είναι μέχρι σήμερα λειτουργικά ενεργοί με κάποιες προσθαφαιρέσεις.

Ο κλάδος της Λειτουργικής ομαδοποιεί τις εκάστοτε θείες λειτουργίες σε λειτουργικούς τύπους ανάλογα με την γεωγραφική θέση της κάθε εκκλησίας και την πολιτιστική της παράδοση. Κάθε λειτουργικός τύπος εμπεριέχει μια ή περισσότερες λειτουργίες ή ένα ολοκληρωμένο λατρευτικό σύστημα.

Στην Ορθόδοξη ανατολική λατρεία επικράτησε ο Βυζαντινός ή Κωνσταντινουπολιτικός Λειτουργικός Τύπος, στον οποίο εμπεριέχονται τρεις Θείες Λειτουργίες: του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, του Μέγα Βασιλείου και των Προηγιασμένων Δώρων.

Η Θεία Λειτουργία του Ιωάννου του Χρυσοστόμου είναι η ετήσια λειτουργική πράξη της Κυριακής Προσευχής λόγω της συντομίας της. Είναι Αντιοχειανής προέλευσης με Χρυσοστομική και Κωνσταντινουπολίτικη επεξεργασία και αναθεώρηση.

Η Θεία Λειτουργία του Μέγα Βασιλείου¹⁸ είναι η πληρέστερη, επισημότερη και θεολογικότερη λειτουργία της λατρευτικής μας πράξης, η οποία τελείται στις ήμερες και εορτές με τον πιο κατανυκτικό χαρακτήρα, δηλαδή δέκα φορές τον εκκλησιαστικό χρόνο. Οι δύο λειτουργίες εν χρήσει έχουν την ίδια δομική σύσταση μέχρι την ευχή των κατηχουμένων.

Η Θεία Λειτουργία των Προηγιασμένων Δώρων τελείται το απόγευμα των ημερών

της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, εκτός Σαββάτου και Κυριακής με πλήρη και ημερήσια νηστεία. Ο κανών νβ' της Πενθέκτης Οικουμενικής και αρχαία τυπικά αναφέρονται στην τέλεση της συγκεκριμένης λειτουργίας.

Συσχέτιση των δομικών στοιχείων του αρχαίου θεάτρου με τα αντίστοιχα της Θείας Λειτουργίας

Η ειδωλολατρική λατρεία στην χριστιανική πίστη ήταν ένα θείο προαιώνιο και προαποφασισμένο σκαρίφημα, που γνωστοποίησε στην Εκκλησία την πνευματική και λογική λατρεία της. Στην χριστιανική λατρεία οι ειδωλολατρικές εκδηλώσεις έχουν τυπολογικό χαρακτήρα, διότι η Εκκλησία δεν μιμείται και δεν επαναλαμβάνεται. Ουσιαστική η χριστιανική λατρεία προσλαμβάνει στην ουσία της. Τα λατρευτικά ειδωλολατρικά στοιχεία και τα επανοηματοδοτεί.

Το αρχαιοελληνικό θέατρο με την μορφή της τραγωδίας προήλθε από τους λατρευτικούς θρήνους, που τελούνταν για να τιμηθεί η μνήμη πεσόντων ηρώων από την πολιτεία. Έτσι η λατρευτική πράξη της Εκκλησίας προσέλαβε το συγκεκριμένο στοιχείο για να τιμήσει τους ήρωες της πίστης της, δηλαδή άγιους, μάρτυρες, όσιους κτλ.

Με την επικράτηση του Χριστιανισμού τα λείψανα των μαρτύρων αυτής της νέας πίστης μετακινήθηκαν από τα ταφικά μνημεία, που βρίσκονταν έξω από τις πόλεις μέσα στον αστικό ιστό. Τα νέα ταφικά μνημεία, που ονομάστηκαν Άγιες Τράπεζες, προσιδίαζαν στα αρχαία.

Οι εορταστές των Διονυσιακών λατρειών σύμφωνα με την αρχή της συμπάθειας ταυτίζονταν με τα τελούμενα. Έτσι οι πιστοί, που συναθροίζονταν στην Εκκλησία, κατά τον Κανόνα των Χαιρετισμών παρομοιάζονταν ως ένα συγκροτήσαντα πνευματικό θίασο, ενώ κατά τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο η Εκκλησία μπορεί και να ορισθεί και ως ένα πνευματικό θέατρο. Το πλήρωμα της Εκκλησίας γίνονταν μέτοχο στον Χριστό με την μέθεξη στην διδασκαλία και στα παθήματα του Κυρίου.

Οι σύγχρονοι ερευνητές έχουν καταλήξει στο γεγονός ότι τα << ποιοτικά στοιχεία >> της τραγωδίας, όπως έχουν οριστεί στην Ποιητική του Αριστοτέλη, βοήθησαν στην διαμόρφωση της δομής της Θείας Λειτουργίας. Οι ιερείς μπορούν να ορισθούν ως ηθοποιοί με την κυριολεκτική έννοια του όρου, δηλαδή ηθοπλάστες. Στην Θεία Λειτουργία την μουσική την επιτελούσαν τα δύο αναλόγια ψαλτών (δεξί και αριστερό), αντί του αρχαίου χορού. Η Αγία Τράπεζα αντικατέστησε την αρχαία θυμέλη.

Οι συντάκτες των Θείων Λειτουργιών προσέλαβαν όλα αυτά τα στοιχεία στα λειτουργικά κείμενα με δυναμικό τρόπο και προσέλαβαν με ουσιαστικό και

ζωντανό τρόπο την μορφολογία της αρχαίας τραγωδίας.

Η Θεία Λειτουργία μιμείται και αναπαριστά σε σταθερό λειτουργικό κύκλο την κορυφαία ιεροπραξία της χριστιανικής πίστης, την Σταυρική Θυσία και Λύτρωση του Κυρίου. Σ' Αυτήν συμμετέχει σύσσωμο το πλήρωμα Της με την κοινωνία Σώματος και Αίματος του Κυρίου, δηλαδή το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, με την όποια ανανεώνονται οι σχέσεις του πληρώματος με τον Δημιουργό Πατέρα και ενώνονται όλοι μαζί στο Ένα Σώμα Ζώντος Χριστού, την Εκκλησία. Η Κυριακή Γιορτή είναι μια ιερουργία πολύ σπουδαία και ζωτικής σημασίας, γιατί μέσα της εμπεριέχει με σαφή, περιληπτικό και ολοκληρωμένο τρόπο το μυστήριο της Θείας Οικονομίας.

Η Θεία Λειτουργία αναπαρίσταται υμνολογικά και υμνογραφικά με ευχάριστο και αρμονικό τρόπο. Τα τμήματα της τραγωδίας και της Θείας Λειτουργίας αναπαρίσταται υμνολογικά και υμνογραφικά άλλα με ρυθμό και άλλα με μουσική. Σ' Αυτήν τα πρόσωπα έχουν δρώντα ρόλο, δηλαδή έχουν ενεργό ρόλο στα τελούμενα του μυστηρίου. Στην τραγωδία και στην Θεία Λειτουργία υπό το φως του θείου ελέους και της συντριβής του εκ πεσμένου ανθρώπου έναντι του Πατρός πραγματοποιείται η κάθαρση και η εξάλειψη των φθαρτών δεσμών του εκ πεσμένου δημιουργήματος με την συμμετοχή των πιστών στο Μυστήριο των Μυστηρίων αυτό της Θείας Ευχαριστίας για να μπορέσουν να οδηγηθούν στη σωτηρία.

Το δραματικό στοιχείο στην Θεία Λειτουργία

Η Θεία Λειτουργία είναι η κατεξοχήν δραματική ιεροπραξία στην λειτουργική και λατρευτική ζωή της Εκκλησίας, στην οποία προσέρχονται οι πιστοί συντετριμμένοι την καρδιά, αναζητώντας την λύτρωση από τα επίγεια δεσμά και την άνοδο εις τα δεξιά του Πατρός. Αποτελεί την άπαυστη επικοινωνία του συντετριμμένου πιστού με τον Θεό - Πατέρα. Στόχος της λειτουργίας είναι ο άνθρωπος να δοξολογήσει τον Πατέρα του, να τον ικετεύσει για την απέραντη ελεημοσύνη και φιλανθρωπία του Δημιουργού του και να αιτηθεί την συγχώρεση των αμαρτημάτων του.

Κατά τους αρχαίους χρόνους η προσέλευση των πολιτών στα θεατρικά δρώμενα της τραγωδίας ήταν να προσλάβουν την άρση της νέμεσης έναντι της ύβρεως που είχαν προκαλέσει με την συμπεριφορά του έναντι των θείων. Η τραγωδία θα μπορούσε να ειπωθεί ότι έχει ένα οντολογικό και εσχατολογικό χαρακτήρα, με τον οποίο αποσκοπούσε ο κάθε άνθρωπος στην πνευματική του κάθαρση από τα λύματα της παρούσης ζωής. Γι' αυτό καθοριστικό ρόλο στην θεατρική παράσταση είχε η εμφάνιση του από μηχανής θεού, που έρχονταν να λύσει τον γόρδιο δεσμό του υπαρξιακού αδιεξόδου.

Έτσι μέσα στην Εκκλησία το τελετουργικό δρώμενο της Θείας Λειτουργίας

τελείται συνεχώς σύμφωνα με την θεία επιταγή και καλείται να αποτυπώσει το δράμα που ζει ο εκπεσών άνθρωπος μετά την πτώση του και την προσέλευση του δια μετανοίας και συντριβής έναντι του Ιερού Θυσιαστηρίου εκλιπαρώντας να λάβει από τον Τριαδικό Θεό την ελεημοσύνη Του, την φιλανθρωπία Του και την ζωοποιό χάρη Του. Όλη η πορεία της Λειτουργίας αποτελεί μια διαρκή υπενθύμιση και ανάμνηση της αιμάτινης πορείας του Κυρίου από τα φρικτά μαρτύρια που υπέστη μέχρι και τον Σταυρικό Του Θάνατο όπου συντρίβεται το Εγώ και αναδύεται το Εμείς και μια αγάπη άνευ όρων με την παύση της ροής του χρόνου και της επέκτασης της στα Έσχατα.

Μέσα στην Θεία Λειτουργία έρχεται ως <<από μηχανής θεός >> επί του ιερού και μαρτυρικού Θυσιαστηρίου το Ιερό Ποτήριο με το Σώμα και το Αίμα του Εσταυρωμένου προς βρώση και πόση για να ανανεωθούν οι σχέσεις με τον Τριαδικό Θεό δια του Κυρίου και να απαλυνθεί ο πόνος της πτώσης κατά ένα ζωντανό και ουσιαστικό τρόπο. Κάθε Θεία Κοινωνία είναι μια συνεχόμενη θυσία του Κυρίου για την άχρι καιρού κάθαρση του απολωλός πιστού.

Η ύπαρξη πολλών ευχών αποτελεί μια επίκληση των πιστών προς το Ζωοδότη Θεό για την άρση της νέμεσης έναντι της παρακοής της θείας εντολής και της πτώσης από τον παράδεισο.

Αυτό που θα μπορούσαμε να ομολογήσουμε με μεγάλη σιγουριά είναι ότι η Θεία Λειτουργία είναι μια διαρκής αφήγησης της μακράς πορείας του ανθρώπου μακριά από τον Πατρώο Οίκο Του, το Μυστήριο της Ενανθρώπησης μαζί με τα Πάθη και τον Σταυρικό Θάνατο και της αναμονής της η΄ ημέρας.

Συμπεράσματα

Ο Χριστιανισμός γεννήθηκε κατόπιν της προ αιωνίου θείας βουλήσεως μέσα στα σπλάχνα της ιουδαϊκής μήτρας, η οποία είχε προσλάβει μια πιο οικουμενική διάσταση, ανοίγοντας ένα διάλογο με τους λοιπούς πολιτισμούς της περιοχής και κυρίως τον ελληνικό. Το ιουδαϊκό περιβάλλον υπήρξε ένα χωνευτήρι ιδεών και πολιτισμών, καθιστώντας έτσι πρόσφορο το έδαφος ν' αναπτυχθεί ο Χριστιανισμός εκεί.

Στην πρώτη μορφή αυτή του την μορφή μετά την κυοφορία του στην ιουδαϊκή μήτρα ενδύθηκε εθνικά και κατ' αυτόν τον τρόπο προσέλαβε μια έτοιμη εργαλειοθήκη και ένα πλαίσιο λειτουργίας πάνω στα οποία αναπτύχθηκε και εξελίχθηκε η νέα πίστη σε κάθε μορφή της. Συνεπώς βλέπουμε τις ποιητικές μορφές της αρχαιότητας να φιλοξενούν την δόμηση των νέων ύμνων, την κλασική ναοδομία να προσφέρει τους πρώτους χώρους λατρευτικής σύναξης και την φιλοσοφική ορολογία και την φιλολογική δόμηση να αποτυπώνει με σαφήνεια και ευχρηστία το χριστιανικό βίωμα. Έτσι και το κατεξοχήν λατρευτικό γεγονός, που οικοδομούσε και συνέσφιγγε τις σχέσεις μεταξύ των πιστών η Θεία Λειτουργία τόσο κατά την προφορική της παράδοσή όσο και κατά την σταθεροποίηση της και την τελειοποίηση της δανείστηκε τα δομικά στοιχεία του θεατρικού είδους της τραγωδίας.

Είναι ζωτικής σημασίας να αναφερθεί ότι το νέο κράτος που γεννήθηκε μαζί με την νέα θρησκεία ήταν το Βυζάντιο. Μέσα στο Βυζάντιο οικοδομήθηκε ένας

θεοκεντρικός πολιτισμός και μια υπερβατική και εσχατολογική κοσμοαντίληψη. Στα μάτια του σύγχρονου ερευνητή ο συγκεκριμένος πολιτισμός και αντίληψη δεν χάνουν επουδενί την αίγλη τους και την αξία τους μπροστά στον υλισμό του τώρα και την λογικοποίηση της σκέψης. Ευρισκόμενοι μέσα σ' αυτό το περιβάλλον και μελετώντας τις συνήθειες των ανθρώπων εκείνης της εποχής μπορούμε να παρατηρήσουμε την αγάπη τους για τα θεατρικά δρώμενα σε κάθε μορφή τους. Οι Πατέρες της Εκκλησίας έκριναν ότι είναι ωφέλιμο να χρησιμοποιήσουν τα πρότυπα των δρώμενων αυτών για να αποτυπώσουν έτσι την βασική λατρευτική σύναξη της πίστης τους.

Η Εκκλησία είναι ο τόπος συνάντησης και συσπείρωσης του χριστεπώνυμου πληρώματος επί του εβδομαδιαίου λατρευτικού κύκλου. Μέσα σ' αυτήν την τελετουργία προσέρχονται συντρίβοντες την καρδιά επί του ιερού Θυσιαστηρίου οι πιστοί, ζητώντας την ψυχική και σωματική κάθαρση και την απαλλαγή των αμαρτιών και των φθοροποιών δεσμών τους. Κατά την Θεία Λειτουργία προσεύχονται για την επιστροφή πίσω στην χαμένη πατρίδα τους, όπως ο Λαός του Ισραήλ με την αιχμαλωσία του στην Αίγυπτο. Είναι ένα κατεξοχήν δραματικό γεγονός με υψηλά στοιχεία τραγωδίας, γιατί περιγράφονται τα τραγικά γεγονότα της πτώσης, την αποπομπή από τον Παράδεισο, την ζωή μακριά από τον Θεό και την προσπάθεια επιστροφής πίσω στον πατρικό οίκο, αλλά ταυτόχρονα και μια διαρκής υπενθύμιση και ανάμνηση του Μυστηρίου της Ενανθρωπήσεως, του Φρικτών Μαρτυριών, του Σταυρικού Θανάτου, της Χαρμόσυνης Ανάστασης και δια της Αναλήψεως την επιστροφή στα Δεξιά του Πατρός. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελεί ένα σπαρακτικό θρήνο της ανθρωπινής ψυχής που αποκόπηκε από την πηγή ζωής της και φωτός της.

Ο Κύριος μέσα σ' αυτό το τελετουργικό δρώμενο κατέχει σημαίνοντα ρόλο γιατί έρχεται με την προσφορά του Σώματος Του και του Αίματος Του για βρώση και πόση δια της Θείας Κοινωνίας ως από μηχανής θεός να κόψει τον γόρδιο δεσμό του υπαρξιακού αδιεξόδου του αμαρτάνοντος ανθρώπου.

Η Θεία Λειτουργία συνοψίζει τα τραγικά γεγονότα και τα προσφέρει στον Θεό ως ικετήρια προσφορά επί της Αγίας Τραπέζης, σχετικοποιεί τον χωρόχρονο και τον αναγάγει σε μια κάθετη εσχατολογική διάσταση και προσφέρει μια ζώσα και ούσα οπτικοακουστική αποτύπωση των αιμάτων γεγονότων του Κυρίου επί γης. Οι πιστοί προσέρχονται σ' αυτήν καθαρή καρδιά και με την κοινή προσευχή προσπαθούν να προσεγγίσουν τον Επουράνιο Πατέρα Τους.

Βιβλιογραφία

Πηγές

Novum Testameatum Graece, εκδ. E. Nestle – K. Aland, Stuttgart , 2012

Βοηθήματα

Βιβιλάκης Ι. , Αρχαίο Ελληνικό Δράμα και Χριστιανική Λατρεία, στα πρακτικά ΣΤ' Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου Στελεχών Ιερών Μητροπόλεων '04, σσ. 307-338

—————, Θεατρική ορολογία στους Πατέρες της Εκκλησίας: Συμβολή στην μελέτη της σχέσεως Εκκλησίας και θεάτρου, διδακτορική διατριβή, Αθήνα, 1996

Βιστωνίτης Α., «Ποιητική» του Αριστοτέλη: Μια ανάλυση από τον Αναστάση Βιστωνίτη, <https://www.tovima.gr/2019/02/14/culture/poietiki-tou-aristoteli-mia-analysi-aro-ton-anastasi-vistoniti/>

Καλοκύρης Δ. Κ., Το αρχαιοελληνικό και το βυζαντινό θέατρο και η αρχαία λατρεία στην λειτουργική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, στα πρακτικά ΣΤ' Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου Στελεχών Ιερών Μητροπόλεων '04, σσ. 341-363

Κωνσταντέλλος π. Ι. Δ., Πρόδρομοι στην Αλληλεπεριχώρηση Ελληνισμού και Χριστιανισμού, στο περιοδικό Θεολογία 73 (Ιαν. – Ιουν. 2002) , σσ. 53- 85

Σταθακόπουλου Δ. , Αρχαία Τραγωδία – Θεία Λειτουργία. Σκέψεις αναφορικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές τους, <http://www.antibaro.gr/article/6868>

Φουντούλης Μ. Ι. , Λειτουργική Α': Εισαγωγή στην θεία λατρεία, Θεσσαλονίκη 2004

<https://bit.ly/3qxB9UZ>